

## پیاده روی اربعین فرصتی بی نظیر برای تبلیغ جهانی اسلام

حجت الاسلام والمسلمین محسن اصغری \*

حجت الاسلام والمسلمین مسلم موحدی راد \*\*

### اشاره

پیاده روی اربعین، به عنوان یکی از بزرگ ترین تجمعات دینی در جهان اسلام، هر ساله در ایام اربعین امام حسین علیه السلام در کربلا برگزار می شود. زائران از شهرهای مختلف عراق، ایران و دیگر نقاط جهان به سمت کربلا حرکت می کنند. این رویداد تنها یک مراسم مذهبی نیست؛ بلکه یک حرکت فرهنگی، اجتماعی و در عین حال تبلیغی برای نشر آموزه های غنی اسلام و فرهنگ عاشورا به شمار می آید.

این رویداد فرصتی بی نظیر برای ترویج ارزش های انسانی و اخلاقی اسلام فراهم می آورد. از طریق این تجمع عظیم، زائران نه تنها به تجدید بیعت با آرمان های امام حسین علیه السلام می پردازند، بلکه پیام های عدالت، ایثار و آزادی را نیز به گوش جهانیان می رسانند. از سوی دیگر پیاده روی اربعین ظرفیت بالایی برای ایجاد گفتگو و تبادل نظر میان مسلمانان از ملیت ها و مذاهب مختلف دارد. به همین دلیل، پیاده روی اربعین فراتر از یک مراسم مذهبی، تبدیل به جریانی پویا و تأثیرگذار در عرصه های فرهنگی و اجتماعی شده است

### اهمیت و جایگاه زیارت اربعین

زیارت اربعین امام حسین علیه السلام یکی از بزرگ ترین تجمعات معنوی و مذهبی در جهان اسلام

\* مدرس سطوح عالی حوزه علمیه قم و دانش پژوه سطح ۴ مؤسسه بین المللی مطالعات اسلامی:

Mohsen.asghari@chmail.ir

\*\* دانش پژوه سطح چهار مشاوره اسلامی، گرایش خانواده و ازدواج.

است که اهمیت ویژه‌ای دارد. چنانکه امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَمَا عَنْهُ أَلْفَ سَيِّئَةٍ وَرَفَعَ لَهُ أَلْفَ دَرَجَةٍ».<sup>۱</sup> این بدان معناست که هر قدم در این مسیر نه تنها به تعالی روح و قرب بیشتر به خداوند می‌انجامد، بلکه برکاتی از قبیل رحمت، مغفرت را نیز به همراه دارد. به همین دلیل، زیارت اربعین فرصتی استثنایی برای تجدید بیعت با آرمان‌های امام حسین علیه السلام و شهادت‌طلبی ایشان به شمار می‌آید. زائران در این مسیر نه تنها در جستجوی پاداش الهی هستند، بلکه در پی تحولی عمیق در درون خود و تقویت باورهایشان نیز هستند. عشق و ارادت به امام حسین علیه السلام در این تجمع بزرگ، نه تنها قلب‌ها را به هم نزدیک می‌کند، بلکه روح ایمان و ایثار را در عرصه‌های زندگی گسترش می‌دهد.

### معنا و مبنای تبلیغ اسلام

تبلیغ در اصطلاح به معنای رساندن پیام به دیگری به منظور ایجاد دگرگونی در بینش و رفتار اوست.<sup>۲</sup> تبلیغ دین، شاخه‌ای از ارتباطات است که مبلغ می‌خواهد با ابلاغ دین اسلام به کمک هر وسیله ممکن و مشروع، مردم را به سوی اسلام متمایل کند.<sup>۳</sup> خدویند متعال می‌فرماید: «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» و باید از شما گروهی باشند که [همه مردم را] به سوی خیر [اتحاد، اتفاق، الفت، برادری، مواسات و درستی] دعوت نمایند و به کار شایسته و پسندیده وادارند و از کار ناپسند و زشت بازدارند؛ و به یقین اینان رستگارند».<sup>۴</sup> این آیه نشان می‌دهد باید گروهی باشند که کافران را به اسلام دعوت کنند و به انجام‌دادنی چیزی که رضای خدا در آن است و سبب پاداش او می‌شود و به ترك آنچه او را به خشم می‌آورد و موجب کفر وی می‌شود، دعوت‌کننده به خیر و معروف باید اسلام‌شناس، مردم‌شناس و شیوه‌شناس باشد؛ به همین دلیل بعضی از افراد این وظیفه را به عهده‌دارند، نه همه آن‌ها.<sup>۵</sup>

۱. جعفر بن محمد ابن قولویه، کامل الزیارات، ص ۱۴۲.

۲. محمدتقی رهبر، پژوهشی در تبلیغ، ص ۱۲.

۳. محسن خندان، تبلیغ اسلامی و دانش ارتباطات اجتماعی، ص ۶۲.

۴. آل عمران: ۱۰۴.

۵. محمدجواد مغنیه، ترجمه تفسیر کاشف، ج ۲، ص ۲۵.

## ابعاد فرهنگی و تبلیغی پیاده‌روی اربعین

مبلغان گرامی می‌توانند از فرصت پیاده‌روی اربعین در ابعاد ذیل فعالیت کنند:

### ۱. تبلیغ چهره‌به‌چهره

تبلیغ چهره‌به‌چهره به معنای خاص عبارت است از ارتباط رودرروی مبلغ با مخاطب به صورت مستقیم، غیررسمی و خودمانی و هدفمندانه برای هدایت او. البته این روش منحصر در گفتن نیست، بلکه ممکن است مبلغ با رفتار خود یا انجام‌دادن کار هنری یا حتی زبان بدن به تبلیغ دین بپردازد. یکی از روش‌های هدایتگری، تبلیغ با رفتار و عمل مبلغ است. این نوع تبلیغ بیشترین تأثیر را در مخاطب دارد؛ زیرا مخاطب در مقابل چشمان خود الگویی را می‌بیند که بر اساس آموزه‌های دینی عمل می‌کند.<sup>۱</sup>

در زیارت اربعین آمده است: «وَبَدَلْ مُهْجَتَهُ فَيْكَ لَيْسْتَ تَقْدَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَ حَيْرَةِ الضَّلَالَةِ» و [شهادت می‌دهم] امام حسین علیه السلام جانش را در راه تو بذل و بخشش نمود تا بندگان را از جهالت و نادانی و سرگردانی گمراهی نجات بخشد.<sup>۲</sup> حسین بن علی علیه السلام خون جگرش را داد تا مردم را کند، تزکیه کند؛ یعنی همان دو کاری که انبیا انجام می‌دادند. هدف اساسی سالار شهیدان نیز تعلیم و تزکیه مردم بوده است. یکی از صحنه‌های زیبای همایش پیاده‌روی اربعین، هدایتگری و آگاهی‌بخشی است. موکب‌ها در این همایش، بیان تاریخ حماسه کربلا، ابعاد فرهنگی عاشورا و اربعین در قالب عبادت‌های جمعی، نماز جماعت، نماز شب، سخنرانی‌های مذهبی با ملیت‌های مختلف و زبان‌های مختلف و تبلیغ فردی و گروهی است. این اجتماع عظیم چند ده‌میلیونی بعد از پایان آن مانند یک رسانه مردمی قابل اعتماد است که وقتی افراد به کشورها، شهرها، روستاها و محله‌های خود برمی‌گردند، انتقال‌دهنده حقایق به دیگران هستند که این مسئله با مجموعه‌ای از تصاویر می‌تواند جهالت را بزدايد و انسان‌ها را با حقایق بیشتر آشنا کند. از آنجاکه همایش اربعین فعالیتی مردمی است و حاکمیت‌ها آن را کنترل نمی‌کنند، ظرفیت بالایی در انتقال پیام با اعتمادسازی دارد؛ از این رو روایتگری از این همایش و بیان عوامل حرکت‌آفرین و فلسفه پیدایش آن نقش عظیمی در آگاهی‌بخشی دارد.

۱. حسین ملانوری، تبلیغ چهره به چهره، ص ۱۷.

۲. محمد بن حسن طوسی، تهذیب الأحکام، ج ۶، ص ۱۱۳، ح ۲۰۱؛ محمد بن حسن طوسی، مصباح‌المتجهّد، ص ۷۸۸، ح ۸۵۷.

## ۲. تکریم زائران اربعین

یکی از ابعاد همایش پیاده‌روی اربعین، ضیافت و اطعام و انفاق کریمانه از عزاداران و زائران است. مردم عراق و برخی از ملت‌ها با احداث موکب و آشپزخانه‌های سیار در مسیر پیاده‌روی، از زائران با انواع رزق و روزی‌های پاک و طیب پذیرایی می‌کنند. انفاق و اطعام و سیراب کردن از مصادیق تکریم میهمان است. در این همایش جهانی، تکریم مهمان بدون توجه به ملیت، مذهب، نژاد و منزلت اجتماعی افراد انجام می‌گیرد.

بخش عظیمی از زائران که با کمترین امکانات در همایش پیاده‌روی اربعین شرکت کرده‌اند، از کمک‌های مالی و غیر مالی مثل اسکان و درمان بهره‌مندند. این تکریم، وظیفه‌ای دینی و الهی - انسانی و با الگوگیری از اهل بیت علیهم‌السلام و آمیخته با محاسن اخلاقی است. میزبانان عراقی و موکب‌داران این خدمات را مایه افتخار خود می‌دانند؛ درحالی‌که زائران در این همایش منحصر در شیعیان نیستند، بلکه از همه فرق‌های اسلامی حتی از ادیان و مذاهب و کشورهای مختلف بین آنها دیده می‌شود. خداوند متعال در این باره می‌فرماید: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا: ما آدمی زادگان را گرامی داشتیم و آنها را در خشکی و دریا [بر مرکب‌های راهوار] حمل کردیم؛ و از انواع روزی‌های پاکیزه به آنان روزی دادیم؛ و آنها را بر بسیاری از موجوداتی که خلق کرده‌ایم، برتری بخشیدیم».<sup>۱</sup> علامه طباطبایی می‌فرماید:

«این یکی از مظاهر تکریم است که انسان را به میهمانی مثل می‌زند که به ضیافتی دعوت شود؛ آن‌گاه برای حضور در آن ضیافت برایش مرکب بفرستند و در آن ضیافت انواع غذاها و میوه‌ها در اختیارش بگذارند که هم میهمان کردن، تکریم است و هم مرکب فرستادن و هم غذاهای لذیذ برایش آوردن همه مصداق تکریم است».<sup>۲</sup>

در همایش پیاده‌روی افزون بر پذیرایی و ضیافت، دعوت کریمانه همراه با التماس برای توفیق میزبانی با انواع وسایل آرامش بخش مثل اسکان و شستشوی لباس‌ها، پذیرایی جمعی همراه با خوشامدگویی، استقبال و ... از صحنه‌های زیبای این تکریم است. در پذیرایی از زائرین اربعین،

۱. بقره: ۸۳.

۲. سید محمدحسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱۳، ص ۲۱۶.

مردم عراق و میزبانان بهترین انواع غذاها، نوشیدنی‌ها و امکانات را برای اسکان و استراحت تقدیم می‌کنند؛ همچنین یکی از شگفتی‌های این سفر برای زائران، فروتنی بیش از حد انتظار میزبانان در برابر زائران است. روابط انسانی در این ضیافت با وجود غریبه‌بودن دو طرف، به‌سرعت صمیمانه می‌شود و هیچ‌گونه چشمداشت مادی در آن دیده نمی‌شود. بیشتر شرکت‌کنندگان اظهار می‌کردند بسیاری از میزبانان با اینکه تنگدست بودند، سخاوتمندانه و مخلصانه به پذیرایی از زائران و خدمات‌دهی به آنها اصرار می‌ورزند و این کمک‌رسانی با عشق و برادری انجام می‌گیرد. مشاهده هزاران موکب همراه با آشپزخانه‌های سیار که روستاییان در مسیر پیاده‌روی زائران ساخته‌اند، نمونه‌ای از این مسئله است. موکب‌ها در مکان‌هایی ساخته شده‌اند که تمام نیازهای زائران را تأمین کنند؛ از غذای تازه گرفته تا جای استراحت، از تلفن رایگان بین‌المللی تا گهواره‌های کودکان که همه چیز رایگان است. شگفت‌تر از همه اینها، شیوه دعوت از زائران برای خوردن و نوشیدن است؛ فعالان موکب‌ها به میان راه می‌آیند و با التماس به زائران از آنها می‌خواهند پیشنهاد آنان را قبول کنند.

تکریم در این پیاده‌روی در تمامی ابعاد برقرار است؛ از این‌رو بایسته است تبلیغ نیز در این فضای نورانی با تکریم در گفتار و محتوا همراه باشد؛ چنانچه خداوند متعال می‌فرماید: «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا؛ و با مردم با خوش‌زبانی سخن بگویید».<sup>۱</sup>

روابط اجتماعی در بزرگ‌ترین همایش مذهبی جهان تنها بر دوگانه خادم-زائر استوار است. ازین‌بردن تمامی تعینات اعتباری و توهمی دست‌وپاگیر و ارائه انسانی‌ترین و ساده‌ترین رابطه آسمانی، زمینه حضور انبوه زن و مرد و کوچک و بزرگ را در فضایی امن و سالم ایجاد کرده است که می‌تواند ارائه نمونه‌ای از تمدن نوین اسلامی باشد.

### ۳. آموزش و ترویج پیام‌های اسلامی

پیاده‌روی اربعین، فرصتی منحصر به فرد برای آموزش احکام و معارف دین اسلام به زائران فراهم می‌آورد. در مسیر پیاده‌روی، افراد با محتوای فرهنگی، مذهبی و آموزشی در نقاط مختلف خدمات‌رسانی می‌کنند و به تبلیغ آموزه‌های اسلامی می‌پردازند. این رویداد همچنین فرصتی

برای گفتگو درباره مفاهیم و اصول دینی، تاریخ اسلام و زندگی ائمه علیهم السلام است. زائران می توانند در مورد معانی و پیام های عاشورا، فلسفه قیام امام حسین علیه السلام و ارزش های انسانی و اخلاقی به بحث و تبادل نظر بپردازند. همچنین، در طول پیاده روی، برنامه های فرهنگی، مذهبی و هنری گوناگونی برگزار می شود. انبوه زائران از ملیت ها و فرهنگ های مختلف که در این مراسم شرکت می کنند، خود به تنهایی قدرت و جذابیت پیام اسلام و عاشورا را به نمایش می گذارد.

#### ۴. ترویج شناخت جهانی از اسلام

پیاده روی اربعین به عنوان یکی از بزرگ ترین تجمعات مذهبی جهانی، تأثیر قابل توجهی در صدور و شناخت فرهنگ اسلامی دارد. این حرکت عظیم، نمایانگر پویایی اسلام است. زائران از سراسر جهان با عشق به امام حسین علیه السلام و اهداف ایشان به کربلا می آیند و این خود پیام محکمی از وحدت و قدرت ایمان اسلامی به جهانیان منتقل می کند. علاوه بر این، حضور پیاده رویها در کربلا توجه افراد غیرمسلمان را نیز جلب می کند. بسیاری از افراد از کشورهای مختلف به دلیل حس کنجکاوی و آشنایی با فرهنگ اسلامی به این پیاده روی می آیند. این تعاملات زمینه ساز شناخت عمیق تری نسبت به اسلام می شود. به عنوان مثال، رسانه های داخلی و خارجی به این رویداد توجه ویژه ای کرده و گزارش هایی در مورد تجمعات عظیم زائران منتشر می کنند. این پوشش رسانه ای نه تنها به آگاهی عمومی در مورد اسلام و فرهنگ عاشورا کمک می کند، بلکه تصاویری از همبستگی و وحدت مسلمانان و بشریت را به نمایش می گذارد. به عنوان نمونه، خبر حضور یک زن مسیحی در جمع زائران حسینی نشان دهنده تعامل مثبت بین ادیان و گسترش پیام همدلی و محبت اسلامی است.

#### ۵. ترویج فرهنگ عاشورا

این تجمع نه تنها یک مراسم دینی بلکه فرصتی برای نشر مفاهیم انسانی، اجتماعی و اخلاقی مرتبط با عاشورا محسوب می شود. در طول پیاده روی، زائران با شعارها، برنوشته ها و محتوای مرتبط با اهداف و پیام های عاشورا مواجه می شوند. این محتوا معمولاً شامل اصولی چون عدالت طلبی، ایثار و مبارزه با ظلم است. پیاده روی جمعی زائران حس همبستگی و مشارکت را تقویت می کند و خود به عنوان یک مراسم دینی به گسترش عشق به امام حسین علیه السلام کمک می نماید. از سوی دیگر، در مسیر پیاده روی برنامه های مختلفی مانند سخنرانی ها، روایتگری از

وقایع عاشورا، شعرخوانی و نقالی برگزار می‌شود. این اشکال هنری و فرهنگی نقش بسزایی در انتقال عواطف و مفاهیم عاشورا به زائران دارد. بر این اساس، پیاده‌روی اربعین به‌عنوان نمادی از عشق و ارادت به امام حسین علیه السلام و اصول اخلاقی و انسانی که او نمایندگی می‌کند، فرصتی برای یادآوری پیام‌های عاشورا، همچون آزادی‌خواهی، ایثار و عدالت‌طلبی به‌حساب می‌آید.

## ۶. گسترش همبستگی منطقه‌ای و فرامرزی

هرساله، پیاده‌روی اربعین به مقصد کربلا، زائرانی از کشورهای مختلف از جمله ایران، عراق، لبنان، سوریه، عربستان، هند و حتی کشورهای غیرمسلمان مانند آمریکا و اروپا را گرد هم می‌آورد. این تنوع فرهنگی و زبانی به نزدیکی اعضای مختلف جامعه مسلمان و همچنین معرفی پیام عاشورا فراتر از مرزها و ملیت‌ها کمک می‌کند. در طول پیاده‌روی، زائران مراسم‌های مشترکی را برگزار می‌کنند که شامل دعا، روضه‌خوانی و نثار فاتحه برای شهدای کربلا است. این فعالیت‌ها به تبادل فرهنگ‌ها و تجربیات مذهبی بین زائران از کشورهای مختلف منجر می‌شود و همبستگی آنان را تقویت می‌کند.

## ۷. فراهم کردن زمینه برای گفتگو

پیاده‌روی اربعین به‌عنوان یک پدیده فرهنگی و اجتماعی، نقش بارزی در گسترش فرهنگ گفتگو میان مسلمانان و حتی غیرمسلمانان ایفا می‌کند. این رویداد عظیم انسانی فضایی استثنایی برای افرادی با اعتقادات و فرهنگ‌های متنوع فراهم می‌آورد تا در محیطی معنوی و مسالمت‌آمیز به تبادل نظر و گفتگو بپردازند. به‌عنوان مثال، در مسیر پیاده‌روی و در ایستگاه‌های استراحت، معمولاً نشست‌های فرهنگی و علمی برگزار می‌شود که در آن زائران به بحث و تبادل نظر در مورد ارزش‌ها و آموزه‌های عاشورایی می‌پردازند و تجربیات و باورهای خود را با یکدیگر به اشتراک می‌گذارند. این گفتگوها نه تنها به فهم عمیق‌تر از یکدیگر کمک می‌کند، بلکه به ایجاد دوستی‌ها و اتحاد میان مسلمانان از مذاهب مختلف نیز می‌انجامد.

## کتاب‌نامه

### قرآن کریم

۱. ابن‌قولویه، جعفر بن محمد، کامل الزیارات، نجف اشرف: دارالمرتضویه، ۱۳۵۶ ش.
۲. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات، ج ۴۱، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۸ ش.
۳. خامنه‌ای، سیدعلی، جاذبهٔ حسینی، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، [بی‌تا].
۴. خندان، محسن، تبلیغ اسلامی و دانش ارتباطات اجتماعی، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۴ ش.
۵. رهبر، محمدتقی، پژوهشی در تبلیغ، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۹۱ ش.
۶. طباطبایی، سیدمحمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم: محمدباقر موسوی همدانی، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۷۴ ش.
۷. طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام، ج ۴، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ق.
۸. طوسی، محمد بن حسن، مصباح‌المتجهد، بیروت: مؤسسه فقه الشیعہ، ۱۴۱۷ ق.
۹. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۸ ش.
۱۰. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، قم: دارالحدیث، ۱۴۲۹ ق.
۱۱. کمیتهٔ فرهنگی و آموزشی اربعین؛ «ویژه‌نامه اربعین حسینی»؛ ش ۱۲، سال ۱۴۰۲.
۱۲. مغنیه، محمدجواد، ترجمه تفسیر کاشف، قم: بوستان کتاب، ۱۳۷۸ ش.
۱۳. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ ش.
۱۴. ملانوری، حسین، اربعین: چیستی، چرایی، چگونگی، قم: [بی‌نا]، ۱۳۹۶ ش.